

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پول و بانکداری اسلامی

جواد ایروانی

(دانشیار دانشگاه علوم اسلامی رضوی)

سرشناسه.....: ایروانی، جواد، ۱۳۵۵-
عنوان و نام پدیدآور.....: پول و بانکداری اسلامی / جواد ایروانی.
مشخصات نشر.....: مشهد: دانشگاه علوم اسلامی رضوی، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری.....: ۳۷۶ ص.
شابک.....: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۷۰۴۴ - ۱۶ - ۲ - ۲
وضعیت فهرست نویسی..: فیبا.
یادداشت.....: کتابنامه: ص ۳۶۳ - ۳۷۶.
موضوع.....: بانک و بانکداری -- جنبه های مذهبی -- اسلام
شناسه افزوده.....: دانشگاه علوم اسلامی رضوی
رده بندی کنگره.....: ۱۳۹۴ پ۹ الف/۲۲/۲۳۰ BP
رده بندی دیویی.....: ۲۹۷/۴۸۳۳
شماره کتاب شناسی ملی: ۴۰۴۳۶۶۹

پول و بانکداری اسلامی

نویسنده: جواد ایروانی (دانشیار دانشگاه علوم اسلامی رضوی)
ارزیابان علمی: دکتر علی اکبر ناجی میدانی (استادیار دانشگاه فردوسی مشهد) و
حجت الاسلام دکتر سید علی سجادی زاده (استادیار دانشگاه علوم اسلامی رضوی)

ویراستار: هادی یزدی ثانی
طراح جلد: حمید نخعی
چاپ اول: بهمن ۱۳۹۴
شمارگان: ۵۰۰ نسخه
قیمت: ۱۸۰۰۰۰ ریال

مدیر اجرایی پژوهش و ناظر چاپ: علی اصغریار
حروفچینی و صفحه آرایی: واحد نشر دانشگاه علوم اسلامی رضوی
چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی
مرکز توزیع
مشهد مقدس: حرم مطهر، انتشارات دانشگاه علوم اسلامی رضوی
صندوق پستی: ۱۱۹۳-۹۱۷۳۵ تلفن و دورنگار: ۰۵۱-۲۲۲۳۶۸۱۷

www.razavi.ac.ir

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

پیشگفتار	۱۳
فصل اول: پول در اقتصاد اسلامی	۱۹
گفتار اول: اهمیت بحث پول	۱۹
گفتار دوم: پیشینه و انواع پول	۱۹
گفتار سوم: انواع پول از نگاهی دیگر	۲۳
گفتار چهارم: پشتوانه پول	۲۵
گفتار پنجم: کارکردهای پول	۲۷
کارکرد ذخیره ارزش پول از دیدگاه اقتصاددانان مسلمان	۲۹
گفتار ششم: تعریف و ماهیت پول	۳۲
گفتار هفتم: مال و مالیت پول	۳۴
الف. مفهوم «مال» در لغت	۳۵
ب. مال از نگاه اقتصاددانان	۳۵
ج. مال از دیدگاه فقیهان	۳۷
د. سلب شرعی مالیت	۴۰
ه. مال بودن پول	۴۰
و. مثلی یا قیمی بودن پول	۴۱
۱. مفهوم مثلی و قیمی	۴۱
۲. پول، مال مثلی یا قیمی؟	۴۳

۴۵	۳. تفاوت پول‌های کنونی با سایر اموال
۴۶	گفتار هشتم: پول و سرمایه
۴۸	گفتار نهم: پول در صدر اسلام
۵۰	الف. دینار و درهم و رابطه آن دو
۵۲	ب. ثبات نسبی ارزش درهم و دینار
۵۳	ج. شباهت‌ها و تفاوت‌های پول در صدر اسلام با پول‌های فعلی
۵۴	د. احکام فقهی پول‌های قدیم و تسری آن به پول‌های جدید
۵۷	گفتار دهم: سیاست پولی و ابزارهای آن در بانکداری سنتی
۶۱	گفتار یازدهم: ابزارهای سیاست پولی در نظام بانکداری بدون ربا
۶۲	الف. کنترل نرخ‌های سود بانکی
۶۴	ب. سقف اعتباری
۶۴	ج. نسبت سپرده قانونی
۶۴	د. سپرده ویژه بانک‌ها نزد بانک مرکزی
۶۴	ه. اوراق مشارکت بانک مرکزی و انواع صکوک اسلامی
۶۶	۱. تسهیلات اعطایی بانک مرکزی به بانک‌ها و نقش آن در سیاست پولی
۶۷	۲. راهکارهای پیشنهادی برای استفاده از تسهیلات بانک مرکزی در بانکداری اسلامی
۷۰	گفتار دوازدهم: اصول نظام پولی در اقتصاد اسلامی
۷۰	الف. اصل عدالت
۷۱	ب. اصل حرمت اکل مال به باطل
۷۳	ج. ممنوعیت ربا
۷۴	د. ممنوعیت ضرر و ضرار
۷۴	ه. ممنوعیت غرر
۷۴	و. اصل ثبات مالکیت
۷۵	گفتار سیزدهم: نظریه‌های پولی؛ تحلیل‌های مبتنی بر شرایط
۷۸	خلاصه فصل
۸۰	پرسش‌ها
۸۱	تحقیق و پژوهش
۸۵	فصل دوم: تورم
۸۵	گفتار اول: تعریف و انواع تورم
۸۶	گفتار دوم: علل تورم
۸۶	الف. علل اقتصادی داخلی
۸۸	ب. علل اقتصادی خارجی

۸۸.....	ج. علل غیراقتصادی
۸۸.....	گفتار سوم: آثار تورم
۸۹.....	گفتار چهارم: شیوه‌های مقابله با تورم
۹۰.....	گفتار پنجم: تغییرات قیمت‌ها در عصر شارع؛ عوامل و روش‌های مقابله
۹۱.....	الف. تغییر قیمت‌ها در صدر اسلام
۹۶.....	ب. عوامل نوسان قیمت‌ها در صدر اسلام
۹۶.....	۱. عوامل طبیعی
۹۶.....	یک. خشک‌سالی و کم‌بارشی
۹۷.....	دو. سیل
۹۷.....	سه. شیوع بیماری‌ها
۹۷.....	۲. عوامل غیرطبیعی
۹۷.....	یک. احتکار
۹۸.....	دو. واسطه‌گری غیرلازم
۹۹.....	سه. گران‌فروشی
۹۹.....	چهار. نجش
۱۰۰.....	۳. عوامل احتمالی
۱۰۰.....	یک. عوامل خارجی
۱۰۰.....	دو. رفتارهای اقتصادی، سیاسی و اجتماعی
۱۰۱.....	ج. اندازه و شدت تغییر قیمت‌ها
۱۰۲.....	د. راهکارهای مقابله با افزایش قیمت‌ها در عصر شارع
۱۰۲.....	۱. مقابله با علل افزایش قیمت‌ها
۱۰۲.....	یک. مبارزه با احتکار، گران‌فروشی و دیگر عناصر مرتبط
۱۰۳.....	دو. اقدامات ارشادی و فرهنگ‌سازی برای کاهش فشار تقاضا
۱۰۴.....	سه. حمایت از فعالیت‌های اقتصادی
۱۰۴.....	چهار. ماهیت پول، و سیاست حکومت در نظارت بر ضرب سکه در کنار توسعه اشتغال
۱۰۵.....	۲. مقابله با آثار افزایش قیمت‌ها
۱۰۵.....	مسئله نفی نرخ‌گذاری و رابطه آن با سیاست مبارزه با گران‌فروشی
۱۰۷.....	جمع‌بندی بحث
۱۰۷.....	خلاصه فصل
۱۰۸.....	پرسش‌ها
۱۰۹.....	تحقیق و پژوهش

۱۱۳	فصل سوم: بهره و ربا
۱۱۴	بهره در نظام سرمایه‌داری و سوسیالیسم
۱۱۵	الف. تاریخچه اجمالی
۱۱۷	ب. بررسی و نقد دلایل علمیت بهره
۱۱۷	۱. بهره، عامل پس‌انداز
۱۱۷	نقد و بررسی
۱۱۹	۲. بهره، پاداش امساک فعلی
۱۲۰	نقد و بررسی
۱۲۱	۳. بهره، هزینه فرصت پول
۱۲۲	نقد و بررسی
۱۲۳	۴. بهره، سهم سرمایه از تولید
۱۲۴	نقد و بررسی
۱۲۶	۵. بهره، اجاره پول
۱۲۶	نقد و بررسی
۱۲۷	۶. بهره، پاداش قبول مخاطره (ریسک‌پذیری)
۱۲۸	نقد و بررسی
۱۲۸	۷. نرخ بهره عامل تخصیص بهینه منابع
۱۲۹	نقد و بررسی
۱۲۹	۸. بهره عامل رشد اقتصادی
۱۳۰	نقد و بررسی
۱۳۱	ج. نارسایی‌ها و پیامدهای منفی نظام بهره
۱۴۱	د. بررسی نظریات درباره مشروعیت نظام بهره
۱۴۲	۱. نظریه مشروعیت نرخ بهره پایین
۱۴۳	نقد و بررسی
۱۴۶	۲. اختصاص ربا به زیاده در برابر تمدید مهلت بدهی
۱۴۶	نقد و بررسی
۱۴۷	۳. نظریه اختصاص ربای حرام به قرض‌های مصرفی
۱۵۰	یک. ادله نظریه «اختصاص تحریم ربا به قرض‌های مصرفی»
۱۵۴	نقد و بررسی
۱۵۴	اول: آیا آیات ربا اجمال دارند؟
۱۵۵	دوم: تعمیم یا عدم تعمیم آیه ربا
۱۵۷	سوم: قلمرو موضوعی آیات و روایات تحریم ربا

چهارم: قلمرو موضوعی ربا در قرآن	۱۵۷
پنجم: میزان دلالت روایات	۱۶۱
دو. بررسی ادله نظریه اختصاص رباى حرام به قرض‌های مصرفی	۱۶۴
اول: گزارش اجمالی از اوضاع اقتصادی صدر اسلام	۱۶۴
دوم: راه‌های تأمین سرمایه تجاری	۱۶۵
۴. مجاز بودن بهره بانکی به دلیل ضرورت	۱۷۴
نقد و بررسی	۱۷۵
۵. اختصاص ربا به فعالیت‌های تجاری و حلّیت بهره در سیاست‌گذاری پولی	۱۷۶
نقد و بررسی	۱۷۸
۶. ربا عایدی پول به‌عنوان واسطه مبادله / بهره بازدهی پول به‌عنوان سرمایه	۱۷۹
نقد و بررسی	۱۸۱
نقش پول در فعالیت‌های اقتصادی صدر اسلام	۱۸۲
۷. ربا درآمد قطعی از قبل تعیین شده / بهره درآمد غیرقطعی متغیر	۱۸۳
نقد و بررسی	۱۸۵
خلاصه فصل	۱۸۷
پرسش‌ها	۱۹۰
تحقیق و پژوهش	۱۹۰
فصل چهارم: مسئله جبران کاهش ارزش پول	۱۹۳
گفتار اول: تاریخچه موضوع	۱۹۳
گفتار دوم: دیدگاه‌های اندیشمندان مسلمان	۱۹۵
گفتار سوم: ادله جواز یا لزوم جبران کاهش ارزش پول	۱۹۶
الف. تحلیل صحیح «مثلی» یا «قیمی» بودن پول	۱۹۶
ب. معیار بودن نظر عرف در ادای دین	۱۹۹
ج. عدم صدق نفع و زیاده بر اصل سرمایه	۲۰۰
د. قاعده لاضرر	۲۰۰
ه. قاعده اتلاف	۲۰۱
و. قاعده تسلط و حقوق مالکیت	۲۰۲
ز. مصداق نیافتن علت‌ها و حکمت‌های تحریم ربا (به‌ویژه حاکمیت عدالت)	۲۰۲
گفتار چهارم: ادله عدم جواز جبران کاهش ارزش پول	۲۰۴
الف. مثلی بودن پول	۲۰۴
نقد و بررسی	۲۰۶

- ب. ربا بودن جبران کاهش ارزش پول ۲۰۷
۱. مقدار زیادتر از ارزش اسمی ربا است. ۲۰۷
- نقد و بررسی ۲۰۸
۲. پول اعتباری ارزش مستقل دارد. ۲۰۸
- نقد و بررسی ۲۰۹
۳. تورم پدیده‌ای مستحدثه نیست. ۲۰۹
- نقد و بررسی ۲۱۰
- ج. خارج بودن ضرر واردشده از اراده مدیون ۲۱۰
- نقد و بررسی ۲۱۰
- د. مخالفت با عدل و انصاف ۲۱۱
- نقد و بررسی ۲۱۱
- گفتار پنجم: دیدگاه‌های تفصیل ۲۱۱
- الف. تفصیل بین تأخیر در پرداخت با رضایت طلبکار و بدون رضایت او ۲۱۱
- ب. تفصیل بین مهریه و قرض ۲۱۳
- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری ۲۱۳
۱. تورم و کاهش شدید ارزش پول ۲۱۳
۲. تورم و کاهش خفیف کاهش ارزش پول ۲۱۴
۳. تورم و کاهش متوسط ارزش پول ۲۱۴
- الف. شیوه محاسبه کاهش ارزش پول و تحلیل نظریه مصالحه ۲۱۵
- ب. راهکارهای جلوگیری از زیان ناشی از کاهش ارزش پول ۲۱۷
۱. راهکارهای فقهی ۲۱۷
- یک. شرط جبران کاهش ارزش پول ۲۱۷
- دو. محاسبه ارزش پول با کالای دارای ارزش ثابت ۲۱۸
- سه. قرض دادن ارزش و مالیت پول ۲۱۹
- چهار. خرید و فروش پول به صورت نسیه ۲۱۹
۲. راهکارهای عملی در چارچوب موازین فقهی ۲۲۱
- یک. معیار «پول پایه بین‌المللی» یا «حق برداشت مخصوص» (S. D. R) ۲۲۱
- دو. واحد ارزش ملی ۲۲۲
- سه. استفاده از کالای دارای ثبات ارزش ۲۲۳
- برای مطالعه ۲۲۳
- الف. بررسی روایات در مسئله جبران کاهش ارزش پول ۲۲۳
۱. روایات سه‌گانه متعارض گون ۲۲۴

۲۲۸	نتیجه بحث روایات سه گانه .....
۲۲۹	۲. روایت مربوط به تغییر قیمت درهم و دینار .....
۲۳۰	ب. دیدگاه فقیهان اهل سنت درباره جبران کاهش ارزش پول .....
۲۳۲	خلاصه فصل .....
۲۳۴	پرسش‌ها .....
۲۳۴	تحقیق و پژوهش .....
۲۳۷	فصل پنجم: بانکداری اسلامی .....
۲۳۷	الف. تعریف بانکداری اسلامی .....
۲۳۸	ب. ویژگی‌های بانکداری اسلامی .....
۲۳۸	۱. عادلانه بودن تمامی روابط و مناسبات .....
۲۳۸	۲. تأمین مبانی، قواعد و احکام فقهی در حوزه معاملات .....
۲۳۹	۳. آزادی محدود عوامل اقتصادی .....
۲۳۹	۴. ارتباط بخش پولی و اعتباری با بخش واقعی اقتصاد .....
۲۴۰	۵. سازگاری رفتارها با اخلاق اسلامی .....
۲۴۱	ج. بانکداری اسلامی، جایگزین نظام بهره .....
۲۴۲	د. دیدگاه اسلام درباره کسب سود .....
۲۴۳	ه. انحصار تحقق ربا به عقد قرض و تمدید مهلت بدهی .....
۲۴۴	و. تاریخچه بانکداری اسلامی .....
۲۴۵	۱. بانکداری اسلامی در مصر .....
۲۴۵	۲. بانکداری بدون ربا در ایران .....
۲۴۵	۳. بانک اسلامی دبی .....
۲۴۶	۴. بانک توسعه اسلامی .....
۲۴۶	۵. بانک الجزیره عربستان .....
۲۴۷	۶. بیت‌التمویل کویت .....
۲۴۸	۷. بانکداری اسلامی سودان .....
۲۴۸	۸. بانکداری اسلامی پاکستان .....
۲۴۹	۹. بانکداری اسلامی مالزی .....
۲۵۰	۱۰. بانک اسلامی اردن .....
۲۵۱	۱۱. بانک اسلامی قطر .....
۲۵۲	گفتار اول: ساختار نظام بانکداری بدون ربا در ایران .....
۲۵۲	الف. تجهیز منابع پولی .....

۲۵۵	پاسخ به دو اشکال فقهی .....
۲۵۶	ب. تخصیص منابع پولی .....
۲۵۷	۱. قرض الحسنه .....
۲۵۸	اعطای تسهیلات قرض الحسنه به شرط سپرده گذاری .....
۲۶۰	۲. عقود مشارکتی .....
۲۶۳	یک. ویژگی ها و محدودیت های عقود مشارکتی .....
۲۶۳	دو. شرط ضمان عامل در قرارداد مضاربه .....
۲۶۶	۳. قراردادهای مبادله ای .....
۲۶۶	یک. عقود با بازدهی ثابت .....
۲۶۹	اول: بیع دین و تنزیل در فقه اسلامی .....
۲۷۲	دوم: ویژگی های عقود با بازدهی ثابت .....
۲۷۲	دو. عقود با بازدهی متغیر .....
۲۷۵	اول: پاسخ به یک اشکال .....
۲۷۶	دوم: دیدگاه فقیهان درباره استصناع .....
۲۷۸	سوم: کاربرد عقد استصناع .....
۲۷۹	چهارم: ویژگی های عقود با بازدهی متغیر .....
۲۷۹	۴. سرمایه گذاری مستقیم .....
۲۸۲	ج. چند نکته .....
۲۸۳	گفتار دوم: مسئله جرمه تأخیر .....
۲۸۴	الف. مشروعیت جرمه دیرکرد .....
۲۸۴	۱. وجه التزام یا شرط کیفری مالی .....
۲۸۷	۲. تعزیر مالی متخلف .....
۲۸۹	۳. جبران ضرر طلبکار .....
۲۸۹	۴. جبران کاهش ارزش پول .....
۲۸۹	ب. مشروع نبودن جرمه دیرکرد .....
۲۹۰	۱. ربوی بودن اشتراط جرمه دیرکرد .....
۲۹۰	۲. ضمان آور نبودن شرط پرداخت جرمه .....
۲۹۱	نقد و بررسی .....
۲۹۳	گفتار سوم: تفاوت های نظام بانکداری بدون ربا در ایران با دیگر کشورهای اسلامی .....
۲۹۵	گفتار چهارم: عملکرد مثبت و موفقیت نسبی بانکداری اسلامی .....
۲۹۶	الف. بحران های اقتصادی جهانی و بانکداری اسلامی .....
۲۹۹	ب. ویژگی های بانکداری اسلامی در مصونیت از بحران .....

۲۹۹.....	۱. ممنوعیت معامله‌های ربوی
۲۹۹.....	۲. ارتباط با بخش واقعی اقتصاد
۳۰۱.....	۳. توزیع خطرپذیری سرمایه‌گذاری
۳۰۲.....	۴. محدودیت‌های فعالیت‌های سفته‌بازی
۳۰۳.....	۵. جذب شوک‌های واقعی اقتصاد و ثبات بیشتر
۳۰۳.....	۶. هماهنگی بین منافع پس‌اندازکنندگان و سرمایه‌گذاران
۳۰۳.....	ج. شواهد تجربی
۳۰۶.....	د. مشکلات بانکداری بدون‌ریا در ایران
۳۰۶.....	۱. بررسی شبهاتی دربارهٔ ربوی بودن معاملات بانکی
۳۰۷.....	یک. تعیین سود ثابت و مشخص
۳۰۷.....	نقد و بررسی
۳۱۰.....	دو. نداشتن قصد انشا
۳۱۰.....	نقد و بررسی
۳۱۱.....	سه. تضمین اصل سرمایه
۳۱۱.....	نقد و بررسی
۳۱۲.....	چهار. گرفتن وثیقه و تضمین
۳۱۲.....	نقد و بررسی
۳۱۳.....	پنج. عدم نظارت بانک بر عملکرد شریک
۳۱۳.....	نقد و بررسی
۳۱۴.....	شش. «لازم» ساختن عقود مضاربه و مشارکت
۳۱۴.....	نقد و بررسی
۳۱۴.....	هفت. سودهای کلان، جریمهٔ تأخیر و کارمزد
۳۱۵.....	نقد و بررسی
۳۱۵.....	۲. مشکلات اساسی بانکداری بدون‌ریا
۳۱۹.....	خلاصه فصل
۳۲۳.....	پرسش‌ها
۳۲۴.....	تحقیق و پژوهش
۳۲۷.....	پیوست‌ها
۳۲۷.....	پیوست یک: پاسخ فقیهان به سؤالاتی دربارهٔ پول
۳۳۲.....	پیوست دو. دیدگاه فقیهان دربارهٔ جبران کاهش ارزش پول
۳۳۶.....	پیوست سه: قانون عملیات بانکداری بدون‌ریا و الحاقیهٔ آن

پیوست چهار: تصویب نامه در خصوص الحاق بخش های ۱۴، ۱۵ و ۱۶ به آیین نامه فصل سوم قانون	
عملیات بانکی بدون ربا (بهره)	۳۴۲
پیوست پنج: فتوای فقیهان معاصر درباره مسائل بانکی	۳۴۳
کتابنامه	۳۶۳
الف. منابع عربی	۳۶۳
ب. منابع فارسی	۳۶۹
ج. مجلات	۳۷۳
د. منابع انگلیسی	۳۷۶

پیشگفتار

مباحث مربوط به «مالی اسلامی»^۱ که مؤسسات پولی، مالی و بیمه‌ای اسلامی (شامل بازار پول اسلامی، بازار سرمایه اسلامی و بازار بیمه اسلامی) را دربرمی‌گیرد، اهمیتی بالا در اقتصاد اسلامی دارد. تحولات شگرف پول در سده‌های اخیر و ظهور پدیده بانکداری مسائلی جدید را در جوامع اسلامی ایجاد کرده که اجتهاد مستمر در آن‌ها را اجتناب‌ناپذیر ساخته است. از سوی دیگر، ظهور بانکداری اسلامی در کنار بانکداری متعارف در چند دهه اخیر عرصه‌ای جدید در اقتصاد اسلامی است که از یک سو، انجام تحقیقات علمی برای انطباق دقیق و همه‌جانبه این نوع بانکداری را بر موازین شرعی ضروری ساخته، و از سوی دیگر، کارایی و کارآمدی آن را مدنظر قرار داده است.

این کتاب با هدف آشنایی مخاطب با پول، بانکداری اسلامی و ایده‌ها و نظریات اندیشمندان مسلمان در این باره در پنج فصل سامان یافته است. در فصل نخست، پس از ذکر نکاتی مقدماتی درباره تعریف پول و انواع آن، این

---

1. IslamicFinance.

مباحث مطرح شده است: چگونگی مالیت پول از نگاه فقهی؛ پول در صدر اسلام و تفاوت آن با پول رایج؛ سیاست‌های پولی منطبق با شریعت؛ اصول کلی نظام پولی در اسلام. درحقیقت، پاره‌ای از این مطالب مقدمه‌ای برای مباحث فصول بعدی‌اند.

فصل دوم به موضوع تورم اختصاص یافته است. در این فصل، ضمن تبیین مفهوم تورم، به انواع و علل آن می‌پردازیم و با نگاهی تاریخی، پدیده تورم را در عصر شارع بررسی می‌کنیم. در این بررسی، علل و عوامل نوسان قیمت‌ها در آن زمان مطرح می‌شود و راه‌های مقابله با آن را در سخن و سیره معصومان علیهم‌السلام می‌کاویم.

در فصل «بهره و ربا» که سومین فصل کتاب است، پس از مفهوم‌شناسی ربا و بهره، دلایل علمی بودن نظام بهره بررسی و نقد می‌شود. سپس نارسایی‌های نظام بهره مطرح می‌گردد، و آن‌گاه به تفصیل نظریات مشروعیت بهره و دلایل آن بررسی می‌شود. هدف آن است که نشان دهیم آیا نظام بهره موجود در بانکداری متعارف، از نگاه اندیشمندان و فقیهان مسلمان مشروعیت دینی دارد و می‌توان به گونه‌ای آن را توجیه نمود یا خیر؟

فصل چهارم به مسئله جواز یا عدم جواز جبران کاهش ارزش پول می‌پردازد. باتوجه به وجود پدیده تورم و کاهش مستمر ارزش پول، آیا از نگاه دینی می‌توان جبران کاهش ارزش پول در دیون مدت‌دار را الزامی یا دست‌کم جایز شمرد و شرط دریافت مقدار اضافه را تا این حد مشروع دانست؟ آیا از این موضوع می‌توان در نظام بانکی هم بهره گرفت؟ باتوجه به اختلاف دیدگاه‌ها در این باره دلایل هر دیدگاه به تفصیل بررسی شده است.

فصل پنجم به مباحث بانکداری اسلامی اختصاص دارد. پس از تعریف و ذکر ویژگی‌های بانکداری اسلامی و تاریخچه آن، ساختار بانکداری بدون ربا در ایران - برای نمونه، در بخش تجهیز و تخصیص منابع پولی - بررسی شده و احکام فقهی آن مطرح گردیده است. سپس مسئله میزان انطباق بانکداری در ایران با موازین شرعی و مسائل چالشی آن از جمله جریمه دیرکرد، کاویده شده و در پایان، موفقیت نسبی

بانکداری اسلامی در جهان و نیز مشکلات فراروی این نوع بانکداری بررسی گردیده است.

یادکرد چند نکته درباره این کتاب شایسته است:

۱. کتاب پیش‌رو با این هدف تدوین شده است که متن درسی «پول و بانکداری اسلامی» در مقطع کارشناسی رشته اقتصاد (در حد ۳ واحد) باشد. مطالب این کتاب که پس از سال‌ها تدریس و ارزیابی نقاط قوت و ضعف و نیز نیازسنجی علمی دانشجویان نگارش یافته است، از جامعیت، دقت و استناد به منابع معتبر برخوردار است و برای دانشجویان دانشگاه‌هایی که نظام آموزشی حوزوی دانشگاهی دارند، مفیدتر می‌نماید. باین حال، مطالب اصلی و عمومی‌تر بدنه اصلی کتاب را تشکیل می‌دهند و برای عموم دانشجویان نیز مفید خواهند بود. مطالبی که اهمیتی کمتر دارند یا نکاتی عمیق‌تر و دقیق‌تر را شامل می‌شوند، جداگانه و در بخش «برای مطالعه» برای علاقه‌مندان سامان یافته‌اند.

۲. سرفصل‌های کتاب، با توجه به طرح تحول علوم انسانی در دانشگاه‌ها و دروس اقتصاد اسلامی جدید در برنامه آموزشی تدوین شده است. بر اساس این طرح، در مقطع کارشناسی اقتصاد، ۱۵ واحد درسی مرتبط با اقتصاد اسلامی گنجانده شده است که عبارتند از: اقتصاد اسلامی (۱) (مبانی فقهی اقتصاد اسلامی)؛ اقتصاد اسلامی (۲) (آشنایی با اقتصاد اسلامی)؛ پول و بانکداری اسلامی؛ بازارهای مالی اسلامی؛ و اندیشه‌های اقتصادی در تمدن اسلامی.

در این کتاب سرفصل‌های مربوط به پول و بانکداری اسلامی بررسی می‌شوند و بررسی دیگر عناوین یادشده از جمله مباحث بازار سرمایه نگارش کتابی دیگر را می‌طلبد.

جواد ایروانی